

ПРИЧИНИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ ЇХ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

Світова економічна криза, нестабільна політична ситуація в країні, недосконалість нормативно-правової бази, що регулюють здійснення фінансово-господарської діяльності підприємств, низький рівень прогнозованості розвитку економіки країни призвели до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, яким загрожує банкрутство.

Законодавче визначення поняття банкрутства міститься в Господарському кодексі України і в Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Відповідно до ст.1 цього Закону банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені у порядку, грошові вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури. При цьому справу про банкрутство підприємства може ініціювати як кредитор, так і сам боржник. Суб'єктами банкрутства згідно Закону є юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, юридичні особи – підприємства, які є об'єктами права державної власності, фізичні особи підприємці [1].

В Україні, за даними сервісу моніторингу реєстраційних даних компаній OpenDataBot у 2016 році, 1524 підприємства офіційно визнано банкрутами, та близько 2073 підприємств проходять процедуру визнання банкрутом. Лідером за кількістю компаній, які перебувають в стані банкрутства, є Київська область - 572 компанії, далі йдуть Дніпропетровська і Одеська області із 189 і 140 підприємствами-банкрутами відповідно. Більш за все підприємств-банкрутів у сфері роздрібної торгівлі, будівництва та сільського господарства. Однак, якщо порівнювати у динаміці, слід відмітити скорочення банкрутств підприємств за останні роки. Так, порівнюючи з 2010 роком їх кількість скоротилася на 2086 одиниць, у зрівнянні з 2014 роком – на 714 одиниць. Варто уваги те, що за статистикою, в Україні повертають 7,5 центів з кожного долару заявлених зобов'язань. При цьому час, необхідний кредиторам для задоволення своїх вимог становить 2,9 років. Для порівняння зазначимо, що в Східній Європі та Центральній Азії цей показник становить 37,7 центів, а в розвинутих країнах - 71,9 центів.

Діяльність будь-якого підприємства зумовлено рядом факторів, що в кінцевому підсумку обумовлюють можливості його подальшого існування і розвитку або закриття. Науковці виділяють ряд зовнішніх і внутрішніх чинників, які призводять до виникнення банкрутства підприємства, а їх множинність потребує певної систематизації. Зовнішні фактори рекомендуємо об'єднати у такі групи: макроекономічні, політичні, нормативно-правові, соціальні, науково-технічні та технологічні, природні та екологічні; внутрішні – виробничо-технічні, економічні, фінансові, організаційні, морально-психологічні.

Цікавим в цьому сенсі є дослідження Doing Business-2017, що проводиться Світовим банком та супроводжуваний його рейтингом щодо створених у країнах світу умов для ведення бізнесу. Дослідження оцінює регуляторний клімат в країні (всього 190 країн світу), або як впроваджуються зміни у законодавство з метою покращення умов для підприємницької діяльності (без оцінки якості інфраструктури, кваліфікації працівників, рівня корупції, макроекономічної політики, коливання валютних курсів).

Традиційно, в межах дослідження здійснена оцінка за 10-ма компонентами, що характеризують умови ведення бізнесу, за якими Україна посіла наступні позиції:

- реєстрація підприємства - 20;
- отримання дозволу на будівництво - 140;
- підключення до систем енергозабезпечення - 130;
- реєстрація власності - 63;
- отримання кредиту - 20;
- захист прав міноритарних інвесторів - 70;
- оподаткування - 84;
- міжнародної торгівлі - 115;
- забезпечення виконання контрактів - 81;
- вирішення проблем неплатоспроможності - 150.

Таким чином, ураховуючи ретроспективне застосування, Україна за рік покращила свою позицію в рейтингу легкості ведення бізнесу лише на 1 позицію, піднявшись з 81 місяця на 80 місце. Позитивні зрушення експертами відзначено лише в 2 з 10 основних компонентів дослідження - «Захист прав

міноритарних інвесторів» (у 2016 році - 101) та «Забезпечення виконання контрактів» (у 2016 році - 93). Всі інші зміни фактично відбулися за рахунок зміни методології та динаміки інших країн.

Для порівняння країни-сусіди займають такі позиції щодо легкості ведення бізнесу: Польща – 24, Білорусь – 37, Росія – 40, Молдова – 44. А, наприклад, Грузія в рейтингу легкості ведення бізнесу посіла 16 місце і знаходиться в першій десятці за низкою показників [2].

Відмітимо, що найгірший рейтинговий показник України у 2017 році, як і у минулому році, – вирішення проблем неплатоспроможності (150 місце), яким досліджуються часові та фінансові витрати, а також кінцевий результат процесу вирішення питань неплатоспроможності підприємства. Тому розв'язання цієї проблеми є однією з передумов подальшого розвитку як економіки в цілому, так і кожного підприємства зокрема. Останнє в першу чергу пов'язане з побудовою системи попередження і своєчасного реагування на виникнення кризових ситуацій, основою якої є достовірна і всебічна оцінка його фінансового стану.

Державний підхід до діагностики банкрутства представлений «Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства», що затверджені Наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14 (у новій редакції від 26.10.2010 № 1361) [3]. Вони розроблені з метою забезпечення однозначності підходів при оцінці фінансово-господарського стану підприємств, виявленні ознак поточної, критичної або надкритичної їх неплатоспроможності та ознак дій, передбачених Кримінальним кодексом України - приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, а також для своєчасного виявлення формування незадовільної структури балансу для здійснення випереджувальних заходів щодо запобігання банкрутству підприємств.

Відповідно до цих рекомендацій поточною неплатоспроможністю характеризується фінансовий стан будь-якого підприємства, якщо на конкретний момент у зв'язку з випадковим збігом обставин тимчасово суми наявних у нього коштів і високоліквідних активів недостатньо для погашення поточного боргу, що відповідно до законодавчого визначення розглядається як неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Ознаки критичної неплатоспроможності, що відповідають фінансовому стану потенційного банкрутства, мають місце в разі, коли на початку і наприкінці звітного кварталу присутні ознаки поточної неплатоспроможності, а коефіцієнт покриття і коефіцієнт забезпечення власними засобами наприкінці звітного кварталу менші за їхні нормативні значення - 1,0 та 0,1 відповідно.

Загалом серед методів прогнозування та визначення ймовірності банкрутства виділяють:

1. Методи оцінки фінансового стану підприємства (інтегральна, матрична оцінка, аналіз фінансових коефіцієнтів, аналіз фінансового стану з використанням абсолютних показників тощо).

2. Методи інтегрального оцінювання загрози банкрутства, засновані на дискримінантних моделях. Найбільш відомими серед них є моделі західних економістів – Е. Альтмана, Р. Ліса, Р. Таффлера, Г. Спрінгейта, М. Гольдера та інших. Однак, вченими неодноразово зазначалося, що використання цих моделей у практиці господарювання вітчизняних підприємств не завжди доцільно, оскільки вони не адаптовані до сучасних умов ведення бізнесу в Україні. Серед вітчизняних науковців, найбільш значимою є модель, розроблена з урахуванням галузевих особливостей О. О. Терещенка.

3. Методи експертної оцінки ймовірності банкрутства підприємства.

Отже, сучасна ситуація вимагає від кожного підприємства розробки і впровадження низки заходів, що забезпечать підтримку платоспроможності на належному рівні та запобігатимуть виникненню фінансової кризи. Серед таких заходів слід виділити: формування оптимальної структури капіталу підприємства, ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю, дієве управління грошовими коштами та запасами підприємства, оптимізація його грошових потоків шляхом їх вирівнювання й синхронізації, застосування ефективних форм розрахунків тощо.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України № 2343-ХІІ від 14.05.1992. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.

2. Ведення бізнесу 2017. URL: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2017>.

3. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Наказ Міністерства економіки України від 26.10.2010 № 1361. URL: http://meold.kmu.gov.ua/minec/control/uk/publish/printable_article?art_id=161074